

hvert enkelt afsnit, dels oversigter over henholdsvis figurer og arbejdsopgaver. Disse oversigter er en god hjælp for brugerne, hvis de vil vende tilbage til bestemte problemstillinger.

Jeg har ét alvorligt kritikpunkt mod bogen, og det angår register og litteraturliste: der er umådeligt mange fejl i begge to. Da jeg ved min første gennemlæsning ret hurtigt fandt en del – uden at lede efter dem – gik jeg i gang med at checke kildehenvisninger og stikord fra en ende af. Efter 20 sider opgav jeg, efter at have fundet 17 fejl alene i forbindelse med henvisninger til titler og forfattere og foretog istedet nogle stikprøver. Og stikprøverne viser, at problemet er gennemgående. I det følgende nævnes nogle ganske få, men typiske eksempler: Forfattere, der optræder i teksten, mangler i litteraturlisten (eksempler: Althusser, Gramsci, Levi-Strauss, Laswell). Henvisninger til forfattere og titler mangler i registret (eksempler: Raymond Williams omtales foruden side 78 også side 12 og 331, Laura Mulvey nævnes foruden side 239 og 258 også side 96). En hel del forfattere mangler helt i registret. Hertil kommer konkrete fejl (eksempler: Stuart Hall omtales side 97, ikke side 96, side 177 er der en henvisning til Bønderbjerg, 1994, mens han i litteraturlisten krediteres for et værk, udgivet i 1993. Enten mangler der en litteraturangivelse, eller også er der uklarhed om udgivelsesår eller udgave).

Normalt vil jeg mene, at der ikke i anmeldelser skal bruges megen plads på rent tekniske problemer i de anmeldte udgivelser. Her vil jeg imidlertid understrege, at det er ufatteligt, at »Medier og kultur« er sendt ud med så mange fejl, da en af bogens gode langtidsholdbare anvendelsesmuligheder som grundbog for de studerende vil være som opslagsværk med mulighed for både at give overblik over teori- og mediehistorie, metodologi, referencer til forfattere og udgivelser. Især er det ufatteligt, fordi manglerne og fejlene kunne have været afhjulpnet ved en grundig korrekturlæsning. Forlaget opfordres til at sende en korrigeret udgave ud til os i tredje oplag. Så vil »Medier og kultur« absolut kunne anbefales til brug for grundkurser i medieanalyse. Iøvrigt er prisen for bogen rimelig sammenlignet med prisniveauet for danske udgivelser generelt.

*Gitte Stald, kandidatstipendiat,
Global Media Cultures,
Institut for Film- & Medievidenskab,
Københavns Universitet.*

Stig Püschl, Mette Johansen og Stephen Schwartz: Radiomontager. Om lyd der skaber billeder, forlaget System i samarbejde med DR Multimedie, 128 s., 4 CD'ere. Pris: 400 kr.

Sidste år udkom en sjælden undervisningsbog. Sjælden, fordi den beskæftiger sig med et af de mest anvendte, men mindst analyserede medier: radioen. Bogen handler om analyser af radiomontager, og den er i sit omfang og anvendelses-sigte meget bredt anlagt. Den sigter mod undervisningen i de ældste klasser i folkeskolen, ungdomsuddannelser (HF og gymnasium) og højskoler og kan anvendes i tværfaglige projekter – og i de enkelte fag: dansk, psykologi, samfundsfag og historie. De tre forfattere er henholdsvis lektor; cand. mag og redaktør i DR – radiomontør i DR og repræsenterer dermed flere synsvinkler på stoffet.

Bogen består af tre hovedafsnit. Det første rummer en meget kort gennemgang af radioens og radiomontagens historie og introducerer desuden til genrens hovedbestanddele med focus på de billedbærende elementer og på opbygning og fortællestruktur. I andet hovedafsnit finder man tre eksemplariske analyser af forskellige montage typer: portrætmontagen, miljømontagen og sagsmontagen. Tredje hovedafsnit er lidt af en »praktisk rodekasse«. Det rummer en kort introduktion til, hvordan eleven selv kan arbejde med at producere radiomontager; et forslag til et undervisningsforløb henvendt til underviseren og en række oversigter: over montager, anvendelig litteratur og udgivne audioer. Desuden en samlet oversigt over de fire CD'er, som følger med bogen.

Som det fremgår sigter bogen i flere henseender bredt, og det er både en styrke og en svaghed. I sin helhed vil bogen ikke fungere som »elevens bog«. Dertil kræver den i alle afsnit (måske med undtagelse af det praktiske) en række forudsætninger, som ikke umiddelbart rummes i målgruppen. Det er primært en lærerens bog, og som sådan er den en veltilrettelagt og detaljerig inspirationskilde for både store og mindre projekter og undervisningsforløb. Særlig vellykket er bogens andet hovedafsnit, hvor centrale pointer konsekvent »illustreres« med udvalgte lydclip fra CD'erne – og det tilsvarende princip er anvendt i den meget korte historiske oversigt over montagens udvikling i Danmarks Radio.

Bogens største svaghed er de historiske afsnit. Især det generelle radioafsnit er yderst korfattet

og giver ikke eleven begreb om radioens særlige betydning som kulturskabende faktor. Tværtimod bliver man spist af med en leksikalsk begivenhedsoversigt og af og til ført på vildveje. F.eks. får man på side 16 at vide, at etableringen af Radio 2 »skete helt uden om radiolovgivningen, fordi Radio 2 ikke benytter sig af en egentlig radiokanal, men når 64% af landets husstande via paraboler, fællesantenner og kabelnet«. Radio 2 er nu ingen piratradio, men er på lovformelig vis omfattet af den danske radiolovgivning – uanset at den ikke distribueres via radiobølger.

Bortset herfra er bogen en glimrende værktøjskasse, der giver læreren et væld af muligheder for at kombinere, udvælge og arbejde videre. Og eleven en formidlet chance for at stifte bekendskab med et medie og dets auditive og individuelt visuelle muligheder. Ikke uvigtigt i en tid, hvor radioen for de fleste under 25 år er ensbetydende med musik og speedsnak.

*Per Jauert, lektor,
Institut for Informations- og Medievidenskab,
Aarhus Universitet.*

Albert Moran: *Copycat TV. Globalisation, Program Formats and Cultural Identity*, University of Luton Press, 1998, 199 sider.

I maj 1999 modtog DR1 et fogedforbud mod at fortsætte udsendelsen af quizzet *Kvit eller Dobbel*. Udsendelsen havde efter rettens vurdering ladet sig inspirere lidt for voldsomt af det britiske program *Who Wants to be a Millionaire*, som TV 2 havde købt retten til at versionere af selskabet Celador Productions Ltd. Sagen var principiel og af en række grunde interessant. Det var bl.a. første gang, at man i Danmark havde en sådan sag, og desuden blev det helt tydeligt, at beskyttelsen af tv-koncepter lovgivningsmæssigt er temmelig speciel i forhold til andre kulturelle produkter.

Albert Morans bog *Copycat TV* bliver i lyset af den danske tvist interessant læsning. Bogen drejer sig om handel med tv-formater eller koncepter, som nok er den mest anvendte betegnelse i Danmark. Moran interesserer sig dermed *ikke* for import af udenlandske programmer ej heller for den mere overordnede brug af de samme tv-genrer i forskellige landes tv-medier. Fokus er derimod på, hvordan et velbeskrevet og afprøvet tv-koncept 'oversættes' fra én national, sproglig og kulturel kontekst til en anden. Moran beskriver der-

med et væsentligt og ekspanderende område inden for tv-branchen, som der forskningsmæssigt har været og er en meget begrænset interesse for og viden om. For en dansk læser kan det være dejligt at se, at bl.a. Michael Skovmands analyse af *Wheel of Fortune* fremhæves som et af de få vigtige bidrag på dette område.

Bogen falder i fire dele, der tilsammen anlægger et helhedsperspektiv på fænomenet: I bogens første del undersøges de industrielle og de specielle juridiske aspekter ved koncept-handel, og vi får en informativ gennemgang af de væsentlige aktører på markedet. I anden del af bogen ser Moran nærmere på, hvordan udvalgte programmer er blevet versioneret i forskellige lande og tilgangsvinklen er tekstanalyse. Her er fokus på, hvordan en 'original' er forsøgt tilpasset en anden nations publikum, og der fokuseres genre-mæssigt på quiz og game shows samt soap operas. Bogens tredje del indeholder en receptionsanalyse af, hvordan en henholdsvis tysk og hollandsk seergruppe oplever de versionerede soaps.

Den teoretiske ramme for bogens undersøgelser er forestillingen om tv-mediets rolle i en kulturel globaliseringstendens, og den teoretiske diskussion udgør bogens fjerde del. Moran lægger ud med at kritisere det overdrevne ved den forestilling med en række centrale argumenter. Han fremhæver de overnationale og nationale forsøg på reguleringer. Desuden nævnes faktorer som er med til at gøre den lokale tv-produktion langt mere livskraftig i forhold til et publikum, og her spiller sprog, og hvad man kan kalde en national tv-kultur, ifølge Moran en betydelig rolle. Endelig betvivler han bl.a., at de versionerede koncepter og den direkte import af tv-overhovedet spiller nogen særlig rolle set i lyset af, at den form for tv i programudbuddet reelt er en dværg sammenlignet med programmer, der både produceres og cirkulerer alene nationalt/lokalt. Men trods disse forbehold, er udvikling af og handel med koncepter en branche i fremgang, idet behovet for programmer med en seer-succes historie stiger i takt med en voksende konkurrence på tv-markedet, hvor programmer, der ikke er istand til at tiltrække seerne, bliver mere og mere omkostningsfulde for den enkelte tv-station.

Bogens absolutte styrke ligger i dens første del. Det er her man som læser får indblik i selve fænomenet koncept-handel, og det indebærer en række spændende aspekter. Dels diskuterer Moran, hvad der overhovedet skal forstås ved et koncept, dels giver bogen et indblik i de juridiske forhold omkring handel med koncepter. Denne handel bygger i overvejende grad på et gentle-

man's agreement-system eller et selvcensur-system, fordi ophavsretlovgivningen ikke kan beskytte tv-koncepter. Man kan som bekendt ikke have ophavsret til idéer, og *selve beskrivelsen* af tv-konceptet har ifølge ophavsretsloven ikke den fornødne værkhøjde, som f.eks. et partitur til musik har. Derimod er *programmet* beskyttet af ophavsretsloven, hvilket også i Danmark har givet årsag til retsager. I tilfældet *Kvit eller Dobbelt* var det markedsføringsloven, der kunne bringes i anvendelse, da det kunne sandsynliggøres, at DR bevidst havde kopieret væsentlige elementer fra *selve programmet*, som var almindelig kendt i tv-branchen. Men det er yderst sjældent, at det kommer til retsager, da tv-branchen gerne vil undgå dyre retssager såvel som tyveri. Derfor betales der hellere for brugen af koncepter, selvom det ikke er nødvendigt. Bogens gennemgang af de væsentlige aktører på markedet er ligeledes meget informativ, og vi får bl.a. en grundig gennemgang af specielt de firmaer, der har specialiseret sig i konceptudvikling og handel med disse, men ikke selv er broadcastere. De tre største selskaber er her det nordamerikanske All American Freemantle International, det hollandske Endemol og det australske Grundig.

Målet for den tekstanalytiske tilgang i bogens anden del er at få indkredset de forskelle, der er mellem versioner af henholdsvis et quiz show *Sale of the Century*, et game show *Man O Man* og soap'ene *Prisoner – Cell Block H* og *Sons and Daughters*. Moran diskuterer, hvorvidt de fremanalyserede forskelle kan fortælle noget om konstruktionen af det nationale og det kulturelt særegne i de forskellige lande. Det kommer der mange interessante resultater ud af, men problemet i denne del af bogen er dog, at Moran analyserer alt for mange *forskellige* tv-genrer og versioneringer. Det gør tekstanalyserne noget overfladiske, og der er en tendens til for megen opremsning af banale forskelle så som sproget, geografi, kulturelle referencer o.l. Tendensen er dog specielt påfaldende i analysen af soap-serierne, som er genstanden for receptionsanalysen i bogens tredje del. Her er målet at undersøge de to soap-seriers betydning for seernes oplevelse af national identitet og nationalt tilhørsforhold set i lyset af, at der er tale om versioneringer. Men receptionsanalysen har det metodiske problem, at det simpelthen synes umuligt at spørge seerne om den slags med udgangspunkt i de to serier. Moran må da også konkludere, at det tyske eller hollandske ved serierne er der, men det ligger så integreret i versionerne, at det for seerne er naturliggjort og upåfaldende.

Selve genrens fokus på følelsesmæssige problemer og menneskelige relationer synes til gengæld at spille en mindst lige så stor rolle i oplevelserne som temaet: seriernes betydning for oplevelsen af nationalt tilhørsforhold. Receptionsanalysen kan dermed egentlig hverken be- eller afkræfte, om det faktum, at serierne er versioneringer, har nogen betydning. Målet med receptionsanalysen besværliggøres tilmed af, at der på soap-området er meget vide rammer for versioneringerne. Det er rent faktisk vanskeligt at genkende programudgangspunktet for versioneringerne, så for publikum må man jo nok sige, at det sandsynligvis ikke spiller nogen særlig rolle, at det, de ser på skærmen, stammer fra en eksempelvis australsk 'original'. Man kunne dermed stille det spørgsmål, om det ikke er selve den globale brug af tv-fiktionsgenren: soap opera, der er det mest relevante at fremhæve i forhold til diskussionen af bogens teoretiske ramme?

Helhedsperspektivet på fænomenet copycat tv er dermed på mange måder bogens svaghed. Det ville efter denne læsers opfattelse have været langt mere interessant for bogens teoretiske ramme, hvis Moran var gået videre med analysen af afsenderleddet og genreforholdet. Det ville f.eks. være ganske spændende at få mere præcise og grundige analyser af, hvorfor man vælger at investere i bestemte koncepter og ikke mindst, hvilke overvejelser der ligger bag de justeringer af koncepterne, der finder sted hos aftagerne. Moran fremhæver selv, at køb af koncepter og versioneringer er alt andet end let, og versioneringer er ikke nogen garanti for succes. Det kræver bl.a. stor kulturel indsigt hos aftagerne, og der er store forskelle på, hvor stort et råderum for 'lokal' prægning der er. Det hænger snævert sammen med, hvilken genre vi har med at gøre. Råderummet for forandring er meget lille, når der er tale om de regelstyrede programformer quiz og game shows, hvorimod det er endog meget stort, når der er tale om soaps. En mere helhjertet fokusering på afsenderleddet ville også kunne være med til at sammenkæde bogens interesse for globalisering, som befinder sig på et meget abstrakt modernitetsbeskrivende niveau, med det empiriske studie af tv-mediets rolle. Men trods mine indvendinger mod formålet med og relevansen af receptionsanalysen, så er det en bog, der kan anbefales.

Hanne Bruun, adjunkt,
Informations- og Medievidenskab,
Aarhus Universitet.

Lars Kjerulf Petersen: *Miljøbevidsthed på MTV. Om naturen i massekulturen*. København: Forlaget Sociologi, 1997, 319 sider, kr. 300,-.

Det foreliggende værk udgør kultursociologen Lars Kjerulf Petersens ph.d.-afhandling, der blev forsvaret ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet, juni 1997. Afhandlingens emne er den »miljøbevidsthed«, der lægges for dagen i en gruppe holdningssots (såkaldte »prosocial idents«), som er blevet vist på den europæiske MTV-station. Mere præcist handler det om »sociale diskurser« om »naturen og den globale miljøkrise«, som forfatteren mener at kunne »udlæse« fra denne gruppe sots, og som antages at afspejle en mere almen samfundsmæssig »viden« eller opfattelse af aktuelle miljøproblematikker i en vesteuropæisk massekultur. Eftersom dette emne ikke tidligere har været behandlet, og eftersom MTVs holdningssots af kommercielle grunde sandsynligvis er nøje kalkulerede med hensyn til at skulle afspejle en politisk og social »rigtig« miljøholdning, kan undersøgelsens intention umiddelbart bifaldes. Dette gælder naturligvis ikke mindst, hvis eventuelle MTV-»miljødiskurser«, som forfatteren antyder, skulle vise sig at versere i en aktuel miljøpolitisk debat.

Undersøgelsens metode er baseret på en traditionel tekstanalyse med udgangspunkt i A.J. Greimas' strukturelle semantik. Forfatteren antager grundlæggende, at »samfundsmæssige forhold kan identificeres ved at studere tekster« for så vidt, at disse tekster stammer fra offentlighedssfærens væsentligste institutioner. Petersen refererer hermed til et semiotisk tekstbegreb og regner naturligt nok det kommercielle massemedium, tv, som eksemplarisk i denne sammenhæng. Således håber Petersen, at han som en sidegevinst til undersøgelsen »kan bidrage med at placere diskursanalysen i sociologien«. Den semiologiske eller strukturalistiske analyse af tekster beskæftiger sig ganske vist med historisk specifikke sociale diskurser, men dermed er der ikke tale om en sociologisk metode, og det foregiver forfatteren da heller ikke. Petersen kalder sit projekt for »socialsemiotisk«; men der er dog ikke tale om et socialsemiotisk arbejde i sædvanlig forstand, altså et værk, der skulle bygge på den semiotiske tradition, der tager udgangspunkt i Michael Hallidays og senere Robert Hodges og Gunther Kress' pragmatiske sprogteorier. Denne tradition har som bekendt affødt en betydelig, men videnskabeligt set væsentlig anderledes massemedieforsk-

ning (blandt andet ved Klaus Bruhn Jensen), der ville have været relevant at inddrage som perspektiv ved forfatterens forsvar for den tekstanalytiske metode. Ikke mindst, fordi der netop her er tale om en delvis sociologisering af semiotikken.

Forfatteren synes umiddelbart at ville et semiologisk projekt, nemlig at studere »tegnenes liv i samfundet«, som det hedder hos Saussure. Det er dog ikke tegnforhold som sådan, der interesserer ham, og den semiotiske analyses teoretisk selvrefleksive dimension, der er så karakteristisk for hans metodiske ophav (Greimas, Barthes – og ikke mindst tekstteoretikerne), finder vi ikke hos Petersen. Det er udelukkende »metoden«, der optager forfatteren, der insisterer på en fortolkningsbaseret undersøgelses almenyldighed ved at referere Ricoeurs forsvar for hermeneutikken. Forfatteren sigter således mod en metodisk »pragmatisering« eller instrumentalisering af Greimas – i øvrigt meget i stil med Torben Kragh Grodals og Peter Madsens legendariske »Tekststrukturer« fra 1974. I samme åndedrag afviser Petersen, at det skulle være nødvendigt at gennemføre en parallel receptionsanalyse af programmateriale med henblik på at tilvejebringe et positivt videnskabeligt belæg for, at de givne »miljødiskurser« virkelig »gennemstrømmer det sociale«. Det er det naturligvis heller ikke for så vidt, at det ellers lykkes forfatteren at gennemføre en forsvarlig analyse og fortolkning. Dermed ikke være sagt, at en receptionsanalytisk tilgang ikke ville have været et relevant, metodisk alternativ i forhold til den givne problemstilling.

Petersens koncentration om den metodiske dimension af den strukturelle tekstanalyse styrker naturligvis forventningerne til afhandlingens analytiske afsnit, der udgør sidste kapitel før konklusionen. Inden da føres vi efter de indledende, teoretisk-metodiske overvejelser (»Hvorfor tekst- og diskursanalyse?«) gennem et teoretisk kapitel om »naturen som social konstruktion« (altså diskurs), et begrebskritisk kapitel omhandlende offentlighed, populærkultur og massemedier samt endeligt et mere deskriptivt signalement af MTV som »popinstitution« (historie og programflade). Hver især er der tale om grundige og forholdsvis selvstændige arbejder.

Bogens *clou* er uden tvivl forfatterens arbejde med Habermas' offentlighedsbegreb, der diskuteres i sammenhæng med MTVs popmusikultur og den franske sociolog, Michel Maffesolis teori om stammen og massen. For Petersen er det nødvendigt at udvide den traditionelle opdeling mellem manipuleret masse og oplyst, saglig kommunikation (Habermas' repræsentative, udstillende